

Formiranje Afričke monetarne unije: kriteriji konvergencije i daljnji izazovi

Forming the African Monetary Union: convergence criteria and further challenges

Sažetak

Prema Sporazumu potpisanom u Abuji 1991. stvaranje Afričke monetarne unije i uvođenje jedinstvene afričke valute navodi se kao krajnji cilj afričkog regionalnog integriranja. Zajedničko integriranje se u Africi smatra pokretačem ekonomskog i socijalnog razvoja, trgovine i konkurentnosti. Postojećih osam afričkih regionalnih ekonomskih integracija predstavljalo bi temelje buduće kontinentalne integracije, iako se njihovo integriranje ne odvija jednakom brzinom. Na putu do dublje ekonomske integracije Afrika se suočava s mnogim izazovima poput niske intraregionalne trgovine, slabe financijske integracije, nerazvijene infrastrukture i velikih razlika između afričkih zemalja. Cilj ovog rada je sagledati dosadašnji napredak u regionalnom ekonomskom integriranju te postavljene temelje za kontinentalnu integraciju na području Afrike, analizirati ispunjavanje kriterija konvergencije te definirati specifične izazove u regionalnom integriranju Afrike. Očekivani doprinos rada ogleda se u provedenom istraživanju i sistematizaciji dosadašnjih postignuća na području ekonomske i monetarne integracije Afrike koja čine temelj formiranja Afričke monetarne unije kao i definiranju izazova budućeg razvoja ove regionalne ekonomske integracije.

Ključne riječi: monetarna unija, Afrička unija, regionalne ekonomske integracije, konvergencija

JEL klasifikacija: F0, F1, F2, F3

Abstract

According to the Abuja Agreement, the creation of the African Monetary Union and the introduction of the single African currency are cited as the ultimate goal of African regional integration. Integration of Africa is considered a driver of economic and social development, trade and competitiveness. The existing eight African regional economic integrations should represent the foundations of future continental integration, although their integration is not proceeding at the same pace. Towards deeper economic integration, Africa faces many challenges such as low intra-regional trade, weak financial integration, underdeveloped infrastructure and large disparities between African countries. The aim of this paper is to review the progress made so far in regional economic integration and the laid foundations for continental integration in Africa, to analyze the fulfillment of convergence criteria and to define specific challenges in the regional integration of Africa. The expected contribution of the paper is reflected in the conducted research and systematization of previous achievements in the field of economic and monetary integration of Africa, which form the basis for the formation of the African Monetary Union and defining the challenges of future development of this regional economic integration.

Key words: monetary union, African union, regional economic integrations, convergence

JEL classification: F0, F1, F2, F3

Gordana Kordić

Prof. dr. sc.
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
E-mail: gkordic@efzg.hr

Vlatka Bilas

Prof. dr. sc.
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
E-mail: vbilas@efzg.hr

Monika Obad, mag.oec.

E-mail: monikaobad9@gmail.com

Gordana Kordić

Prof.
Faculty of Economics and Business,
University of Zagreb
E-mail: gkordic@efzg.hr

Vlatka Bilas

Prof.
Faculty of Economics and Business,
University of Zagreb
E-mail: vbilas@efzg.hr

Monika Obad, mag.oec.

E-mail: monikaobad9@gmail.com

1. Uvod

Krajnji cilj ekonomskog i monetarnog integriranja Afrike predstavlja stvaranje Afričke monetarne unije te prihvaćanje zajedničke valute na razini kontinenta. Na području Afrike danas postoji osam regionalnih ekonomskih integracija: Arapska Magreb Unija (AMU), Zajedničko tržište istočne i južne Afrike (COMESA), Zajednica država Sahela i Sahare (CEN-SAD), Istočnoafrička zajednica (EAC), Ekonomska zajednica država srednje Afrike (ECCAS), Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država (ECOWAS), Međuvladina uprava za razvoj (IGAD) i Južnoafrička razvojna zajednica (SADC). Sve afričke zemlje članice su minimalno jedne regionalne ekonomske integracije (REI), dok su većina članice više njih. Gore navedene REI smatraju se temeljima Afričke unije i buduće kontinentalne monetarne unije, a u skladu s time postavljeni su njihovi ciljevi i aktivnosti.

Uloga REI u ekonomskoj i monetarnoj integraciji Afrike definirana je Sporazumom u Abuji 1991., a kasnije i Programom minimalne integracije prihvaćenim 2009. Primarni ciljevi koje je potrebno ostvariti na razini afričkih REI povezani su s olakšavanjem i povećavanjem intraregionalne trgovine poput: postupnog uklanjanja carinskih i necarinskih barijera trgovini, simplifikacije i harmonizacije pravila podrijetla, stvaranje carinskih unija, postizanje slobodnog protoka ljudi i kapitala te prihvaćanje trgovinskih sporazuma na međuregionalnoj razini (AU, 2009.). Regionalno integriranje u Africi slijedi model linearne integracije koji je fazni proces progresivne integracije u pet faza: područje slobodne trgovine, carinska unija, zajedničko tržište, monetarna unija i politička unija (Balassa, 1961. prema Vickers, 2017.: 9.). Naime, ultimativni cilj afričkih REI je uspostavljanje monetarnih unija sa zajedničkim valutama. Nakon toga bi se proveo proces njihove konvergencije prema zajedničkoj kontinentalnoj valuti, uspostavljanju zajedničke centralne banke i kontinentalne monetarne unije (Masson i Pattillo, 2005.: 2.). Međutim, iako postojeće afričke REI dijele slične ciljeve, proces njihove integracije ne odvija se jednakom brzinom (UNECA, 2019.a). Premda većina regionalnih integracija nastaje iz političkih razloga, ekonomski motivi također su važni (Franc i Kušćer, 2016.).

Cilj ovog rada je definirati razinu ispunjavanja preduvjeta za stvaranje uspješne Afričke monetarne unije, kao i ispunjavanje pojedinih kriterija konvergencije od strane afričkih zemalja te odrediti specifične izazove u procesu ekonomske i monetarne integracije Afrike. Postojeći radovi koji se bave problematikom ujedinjenja afričkih zemalja uglavnom su orijentirani na analize funkcioniranja pojedinih REI. U ovom radu stoga se primarno bavimo ujedinjenjem zemalja na razini kontinenta te se analizira dosadašnja uspješnost u ostvarivanju kriterija konvergencije i detektiraju se najznačajniji izazovi s kojima se zemlje susreću.

Rad je podijeljen u četiri dijela. Nakon uvodnog dijela, u drugom dijelu rada analizira se ispunjavanje primarnih kriterija konvergencije afričkih zemalja. Treći dio rada posvećen je analizi izazova stvaranja afričke monetarne unije, dok se četvrti dio rada odnosi na zaključak.

2. Ispunjavanje primarnih kriterija konvergencije

Osnivanje Afričke centralne banke kao preduvjet stvaranja Afričke monetarne unije i jedinstvene afričke valute jedna je od odluka donesenih Sporazumom u Abuji. Afrička centralna banka, uz Afrički monetarni fond i Afričku investicijsku banku, predstavlja jednu od tri buduće temeljne financijske institucije Afričke ekonomske zajednice (OAU, 1991.). U monetarnoj uniji jedinstvena centralna banka preuzima mjesto nacionalnih centralnih banaka i postaje odgovorna za vođenje monetarne politike, održavanje stabilnosti cijena i određivanje kamatnih stopa. Osnivanje Afričke centralne banke predviđeno je prije formiranja monetarne unije (AACB, 2013.).

Zajednička strategija osnivanja Afričke centralne banke predstavljena je 2013. i uključuje pregled koristi i troškova članstva u monetarnoj uniji, preduvjete za uspješno formiranje monetarne unije, uspjeha i izazova afričkih REI, preporuke za pristup osnivanju Afričke centralne banke te strateški plan za budućnost. Pri stvaranju navedene strategije, napominje se da su u obzir uzeta i iskustva postojećih monetarnih unija, a posebno ona iz dužničke krize koja je pogodila Europsku uniju te važnost političke integracije odnosno političke volje potrebne za stvaranje preduvjeta za

formiranje afričke monetarne unije (AACB, 2013.). Kao konkretno sredstvo za poticanje političke volje među afričkim zemljama predlaže se osnivanje Ministarstava integracije i poslova REI, kao i regionalnih monetarnih instituta tamo gdje isti ne postoje.

Zamišljeno je da ministarstva zadužena za integraciju surađuju na međunarodnoj razini na način da jačaju suradnju na razini REI, kao i između istih te rade na harmonizaciji politika. Zajednička strategija osnivanja Afričke centralne banke ponudila je i vremenski okvir aktivnosti, koji je podijeljen u pet faza, a isti je revidiran 2020. godine te prilagođen s obzirom na stadij razvoja afričkih REI. Prva faza traje od siječnja 2017. do prosinca 2027. godine, a predviđa osnivanje Afričkog monetarnog instituta, povećanje makroekonomske konvergencije i financijske integracije te osnivanje Pan-afričke burze vrijednosnih papira. Druga faza počinje u siječnju 2028. godine i uključuje jačanje makroekonomskih i trgovinskih politika uz osnivanje regionalnih centralnih banaka do kraja 2032. godine. U trećoj fazi koja počinje u siječnju 2033. godine cilj je kroz desetogodišnje razdoblje uspostaviti regionalne valute, odnosno podijeliti kontinent u regionalne monetarne unije. Pod pretpostavkom postojanja monetarnih unija od siječnja 2038. godine predviđen je početak tranzicijskog perioda u kojem regionalne centralne banke pokreću proces konvergencije prema Afričkoj centralnoj banci. Posljednja faza procesa završava 2045. godine što je predviđeni rok za osnivanje Afričke centralne banke. Navedeni vremenski okvir predstavljen je postojećim afričkim regionalnim integracijama koje su izrazile slaganje i predanost zacrtanim ciljevima, međutim ukazale na relativnu sporost postizanja makroekonomske konvergencije te potencijalnu pretjeranu ambicioznost pri krojenju vremenskog okvira za osnivanje Afričke centralne banke (AU, 2020.). Osnivanje Afričke centralne banke kao središnje financijske institucije Afričke monetarne unije ključno je za njeno formiranje. Kao priprema afričkih zemalja za osnivanje Afričke centralne banke te prihvaćanje zajedničke monetarne politike osmišljen je Afrički program monetarne kooperacije te zajednička strategija osnivanja Afričke centralne banke Udruženja afričkih centralnih banaka (AACB, 2013.).

Kriteriji konvergencije nezaobilazan su sastavni dio svakog integracijskog procesa te se uvode s ciljem ujednačavanja najznačajnijih pokazatelja među heterogenim gospodarstvima kao i usklađivanja poslovnih ciklusa. U tom smislu nužno je odrediti kriterije i njihove referentne vrijednosti te se vrlo dobar primjer može naći u europskim integracijama. Naime, sukladno sporazumu iz Maastrichta, definirano je pet kriterija koje trebaju zadovoljavati članice monetarne unije. Međutim, u samoj provedbi uvođenja konvergencijskih kriterija u praksi nerijetko dolazi do problema ukoliko se pogoršavaju bilo zbog egzogenih ili endogenih uzroka. Također, kritike su usmjerene i na politiku u kojoj se isti (numerički) kriteriji primjenjuju na gospodarstva različitih karakteristika koji su u različitim fazama konjunktornih ciklusa. Stoga primjena i ispunjavanje zahtjevanih vrijednosti za njih mogu biti i kontraproduktivni te im usporiti gospodarski rast.

Makroekonomska konvergencija može se definirati kao smanjivanje razlika u ekonomskim pokazateljima zemalja na određenom području, kao što su inflacija, stopa rasta i BDP po stanovniku (Gumedu, 2020.: 8.) Afrički kontinent broji najveći broj država, kao i najveći broj različitih valuta što makroekonomsku konvergenciju na razini kontinenta čini posebnim izazovom (Debrun i suradnici, 2011.). Osim što su preduvjet za uspješno monetarno integriranje, programi makroekonomske konvergencije povoljno utječu na stabilnost i odgovorno upravljanje javnim financijama zemalja propisujući ograničenja proračunskih deficita te omjera duga opće države i BDP-a. Naime, postizanje discipline u provođenju fiskalne politike u svim zemljama članicama monetarne unije važno je kako bi se minimizirala mogućnost stvaranja visokih proračunskih deficita u pojedinim državama čiji se efekt lako može prenijeti i na ostale članice (Tapsoba i suradnici, 2019.).

Kao što je uvodno naglašeno, na području Afrike nalazi se osam REI koje predstavljaju stupove buduće kontinentalne regionalne integracije. Put do postizanja zadovoljavajuće makroekonomske konvergencije na kontinentalnoj razini zamišljen je na način da se kriteriji konvergencije prvotno ispune na razini postojećih afričkih REI, a potom na kontinentalnoj. Slijedom navedenog, različite

Kordić, G., Bilas, V., Obad, M.

Formiranje Afričke monetarne unije: kriteriji konvergencije i daljnji izazovi

Tablica 1. Primarni kriteriji konvergencije Afričkog programa monetarne kooperacije

Kriterij	Ciljana vrijednost	Definicija	Mjerenje
stopa inflacije	≤7 % (cilj ≤3 %)	Promjena u indeksu potrošačkih cijena na godišnjoj razini	Prosječna godišnja stopa inflacije
proračunski deficit	≤5 % (cilj ≤3 %)	Udio proračunskog deficita u bruto domaćem proizvodu	Razlika državnih prihoda (uključujući zajmove) i rashoda manje od 5 % BDP-a
financiranje države od strane središnje banke	≤5 % (cilj ≤0 %)	Krediti središnje banke prema državi uključujući kupovinu državnih dužničkih instrumenata u tekućoj godini	≤5 % prihoda od poreza u prethodnoj godini
međunarodne pričuve/ uvoz dobara i usluga	≥ 3 mjeseca (cilj > 6 mjeseci)	Odnos bruto međunarodnih pričuva i tekućeg uvoza dobara i usluga	Broj mjeseci uvoza baziran na prosjeku prethodnih 6 mj.

Izvor: AU (2020).

afričke regionalne ekonomske integracije usvojile su vlastite kriterije konvergencije koji se tiču monetarnih, fiskalnih i varijabli realnog sektora, po uzoru na Europsku Uniju (Zhang, 2012.: 4.). Spomenuti kriteriji konvergencije donekle su reflektirali one istaknute u Afričkom programu monetarne kooperacije, no kako bi se usuglasili jedinstveni kriteriji na način da budu prikladni za sve REI, Udruženje afričkih centralnih banaka 2019. godine revidiralo je program i usuglasilo definicije kriterija, način njihova mjerenja te granične vrijednosti. U Tablici 1. pružen je pregled primarnih kriterija konvergencije propisanih Afričkim programom monetarne kooperacije.

Ostvarivanje primarnih kriterija od strane afričkih država donijelo bi homogenost i stabilnost glavnih makroekonomskih indikatora prije pristupanja monetarnoj uniji te na taj način ublažilo efekte potencijalnih asimetričnih šokova nakon usvajanja zajedničke monetarne politike. Osim primarnih kriterija, harmonizirani su i sekundarni kriteriji konvergencije Afričkog programa monetarne kooperacije. Sekundarni kriteriji konvergencije vezani su uz stanje javnog duga kao pokazatelja financijske solventnosti zemlje, porezne prihode kao udio BDP-a kao prikaz fiskalnog pritiska, stabilnost nominalnog deviznog tečaja te kapitalna ulaganja države (AU, 2020.). Međutim, s obzirom na visoku heterogenost afričkih zemalja, kao i afričkih REI, slijed ispunjavanja kriterija konvergencije u budućnosti teško je precizno procijeniti.

2.1. Stopa inflacije

Smatra se da niska i stabilna inflacija potiče gospodarsku aktivnost i rast, a osim toga: povećava transparentnost cijena, olakšava planiranje potrošnje, štednje i investiranja, smanjuje troškove nesigurnosti, smanjuje transakcijske troškove, usporava smanjene vrijednosti štednje i dohotka te stabilizira očekivanja javnosti i investitora čime promovira racionalno donošenje odluka (AACB, 2013.). Naime, slične razine inflacije važne su zbog provođenja zajedničke monetarne politike gdje u slučaju velikih nejednakosti između stopa inflacije zemlje s nižom stopom inflacije ostvaruju trošak s obzirom na to da se monetarna politika prilagođava prosječnoj stopi inflacije što vodi do njenog povećanja (De Grauwe, 2016.: 124.). Afrički program monetarne kooperacije ciljano razinu inflacije stavlja na manje od 7 %, s ciljem na manje od 3 % do 2038. Pri određivanju ciljane vrijednosti inflacije u obzir je uzeta povijesna inflacija na području kontinenta koja je u prosjeku iznosila 11 %, visoki proračunski deficiti, visoki odnos javnog duga i BDP-a te potreba za stimuliranjem gospodarskog rasta u budućnosti.

Promatrajući stope inflacija u afričkim zemljama iz 2019. godine (AACB, 2020.) razvidno je da većina afričkih zemalja postiže inflaciju nižu od 7 %, njih 37 od 53. Regija s najnižim prosječnim stopama inflacije je središnja Afrika gdje ona iznosi 3,05 % sa samo jednom zemljom koja ne ispunjava ciljano vrijednost. S druge strane, najveći broj zemalja čija

inflacija prelazi 7 % nalazi se u zapadnoj Africi. Većina zemalja u petogodišnjem razdoblju ne pokazuje linearan trend kretanja inflacijske stope, već ona varira od godine do godine, a 2015. broj zemalja koje ispunjavaju kriterij bio je jednak kao 2019. godine. Kretanje inflacije u Africi u velikoj mjeri određeno šokovima ponude koji su većim dijelom rezultat vremenskih utjecaja koji utječu na proizvodnju hrane, a manjim dijelom kretanja globalnih cijena dobara. S obzirom da je Afrika veliki izvoznik sirovina i nafte, kretanje njihovih cijena kao i globalnih cijena hrane značajno utječe na fluktuacije inflacije u Africi (Nguyen i suradnici, 2015.: 22.).

2.2. Proračunski deficit

Proračunski deficit kriterij je konvergencije Afričkog programa monetarne kooperacije koji služi kao pokazatelj održivosti javnih financija. Naime, održivom fiskalnom politikom smatra se ona koja ne rezultira prekomjernim deficitima čime ne povećava rizik viših stopa inflacije u budućnosti. Zemlje sa visokim udjelom javnog duga u BDP-u sklone su toleriranju viših stopa inflacije kako bi relativno umanjile dio duga (Faulend i suradnici, 2005.: 9.). U Africi je kriterij konvergencije definiran kao udio proračunskog deficita u BDP-u, a vrijednost koju ne smije prelaziti određena je na razini 5 % s ciljem smanjivanja granice na 3 % u razdoblju do 2038. godine.

Kriterij proračunskog deficita čiji udio u BDP-u ne prelazi 5 % 2019. ispunjavalo je 40 afričkih zemalja, a od 2015. do 2019. godine na razini kontinenta smanjio se s 5,65 % na 2,63 % (AACB, 2020.). Povećanje održivosti javnih financija u promatranom periodu rezultat je financijske konsolidacije, oporavka cijena nafte i povećane proizvodnje nafte, poreznih reformi u pojedinim državama te poboljšanja globalnih ekonomskih uvjeta (UNECA, 2019.b). Rezultati postignuti na području održivosti fiskalne politike tijekom posljednjeg desetljeća usporeni su pandemijom COVID-19 koja je izazvala zdravstvenu i ekonomsku krizu stavljajući pritisak na fiskalnu politiku. Naime, osim izdvajanja sredstava za stimulaciju gospodarstva, sredstva su usmjerena prema zdravstvenom sustavu i mjerama pomoći za privatni sektor. Dodatno, proračunski deficit rastao je kao posljedica smanjenja cijena nafte, smanjenja

porezne baze zbog smanjene ekonomske aktivnosti i padu uvoza i izvoza (AFDB, 2021.).

2.3. Financiranje države od strane središnje banke

Financiranje proračunskog deficita od strane središnje banke kontradiktorno je politici održavanja niske inflacije odnosno primarnom cilju monetarne politike u monetarnoj uniji – održavanju financijske stabilnosti i stabilnosti cijena. Kriterij financiranja proračunskog deficita za cilj ima postići održivu koordinaciju monetarne i fiskalne politike te neovisnost centralnih banaka (AACB, 2013.). S druge strane, zemlje s visokom razinom financiranja države od strane središnje banke predstavljaju prijetnju stabilnosti monetarne unije jer mogu uzrokovati strukturne probleme koji mogu ugroziti ulaganja u privatni sektor kao i dugoročnu stabilnost unije (Enoch i Krueger, 2010.: 152.).

Prema Afričkom programu monetarne kooperacije financiranje proračunskog deficita od strane središnje banke kao udio u poreznim prihodima prethodne godine trebao bi biti ispod razine 5 %, a do 2038. godine cilj je takvo financiranje svesti na nulu. U više od polovine afričkih zemalja navedeno financiranje se ne odvija. U tome se posebno ističu zemlje središnje Afrike što je objašnjivo postojanjem zajedničke valute CFA franka na navedenom području, kao i u zapadnoj Africi gdje Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država priprema uvođenje zajedničke valute. Najveći broj zemalja u kojima središnja banka u relativno većoj mjeri financira proračunski deficit nalazi se u južnoj Africi. U odnosu na 2015. godinu na ovome je području ostvaren značajan napredak i afričke države 2019. prema prikazanim podacima većinom imaju neovisne središnje banke (AACB, 2020.).

2.4. Međunarodne pričuve

Jedan od pokazatelja kojima se procjenjuje adekvatnost razine međunarodnih pričuva je omjer međunarodnih pričuva i uvoza te je stoga uveden kao jedan od kriterija Afričkog programa monetarne kooperacije. Omjer međunarodnih pričuva i uvoza kao rezultat daje broj mjeseci kroz koje bi zemlja mogla zadržati trenutnu razinu uvoza u slučaju da se zaustave svi ostali primitci i izdaci, odnosno koristeći samo međunarodne pričuve. Razina

Kordić, G., Bilas, V., Obad, M.

Formiranje Afričke monetarne unije: kriteriji konvergencije i daljnji izazovi

međunarodnih pričuva jedan je od pokazatelja vanjske ranjivosti zemalja, a posebno je važna za zemlje koje održavaju stabilnost valute što je u Afričkom programu monetarne kooperacije jedan od sekundarnih kriterija konvergencije (IMF, 2000.).

Prema podacima AACB (2020.), kriterij razine međunarodnih pričuva ispunjava najveći broj afričkih država, njih 40. Adekvatna razina međunarodnih pričuva s aspekta monetarne unije važna je iz nekoliko razloga koji uključuju održavanje stabilnog deviznog tečaja u slučaju različitih pritisaka na njegovu razinu, osiguravanje ispunjavanja obveza za vanjski dug te za državne potrebe uvoza. Prema Afričkom programu monetarne kooperacije zemlje bi trebale imati dovoljno rezervi za financiranje tromjesečnog uvoza, a u dužem roku ciljna vrijednost je šest mjeseci uvoza.

3. Izazovi stvaranja afričke monetarne unije

Afrika je kontinent prožet brojnim REI s velikim brojem različitih zemalja i valuta od kojih je značajan dio nerazvijen i bori se s problemom siromaštva. Financijska i infrastrukturna nerazvijenost Afrike uz navedene probleme stvara specifične izazove na putu do monetarne integracije kontinenta.

3.1. Višestruka članstva u regionalnim ekonomskim integracijama

Od strane Afričke unije priznato je osam REI. Specifičan problem regionalnog integriranja u Africi predstavlja činjenica da velik broj afričkih zemalja ima članstvo u većem broju regionalnih ekonomskih integracija, pregled čega se može pronaći u Tablici 2.

Naime, više od 80 % afričkih zemalja pripada dvjema ili više REI (Tablica 2.), što je češće posljedica političkih razloga i pritisaka nego provedenih analiza koristi i troškova. Navedeno na afričkom kontinentu stvara efekt isprepletenih članstava koji umanjuje efikasnost regionalne integracije zbog različitih ciljeva i političkih obaveza prema različitim sklopljenim sporazumima. Višestruka članstva u REI za zemlje znače više različitih pravila, obveza te veće institucionalne zahtjeve što povećava troškove intraregionalne trgovine te napreže ionako nerazvijene afričke institucionalne

kapacitete (Draper i suradnici 2007: 7). Preklapanje i dupliranje trgovinskih sporazuma otežava provođenje carinskih procedura za carinike, kupce i proizvođače čime se usporava proces ekonomske i trgovinske integracije. Rješenje navedenih problema navedeno je kao jedan od primarnih ciljeva definiranih Sporazumom o Afričkom kontinentalnom području slobodne trgovine, a podrazumijeva racionaliziranje regionalnih i kontinentalnih integracijskih procesa (UNECA, 2019.b). Dodatan problem u afričkim REI je što su pojedine zemlje često dominantne te imaju najveći utjecaj na donošenje politika i strategija (Muza, 2010.). Prema Strategiji osnivanja Afričke centralne banke afričke zemlje trebale bi se odlučiti za članstvo u samo jednoj REI što je preduvjet osnivanja monetarnih unija na regionalnoj razini te u skladu sa Sporazumom iz Abuje (AACB, 2013.).

3.2. Heterogenost afričkih država

Na području Afrike postoje 54 države koje su međusobno visoko heterogene s obzirom na veličinu, populaciju, stupanj razvoja, BDP, kulturološka i jezična obilježja. Afriku karakterizira veliki broj malih zemalja, tako na području kontinenta postoji 18 zemalja s manje od 5 milijuna stanovnika, dok najveća zemlja Afrike – Nigerija, broji 200 milijuna stanovnika (AFDB, 2019.). S aspekta veličine gospodarstva, većina kontinentalnog bogatstva koncentrirana je u nekoliko afričkih zemalja. Prema podacima iz 2017. godine 77,3 % BDP-a ostvareno je u deset najvećih afričkih zemalja u kojima je i koncentrirano 56 % afričke populacije. S druge strane, 34 najsiromašnije države zajednički doprinose ukupnom BDP-u Afrike s tek 12 %, što govori o velikom jazu između bogatih i siromašnih afričkih zemalja (AFDB, 2020.b). U Africi je veliki broj zemalja s izrazito nerazvijenim obrazovnim i zdravstvenim sustavima čemu svjedoči statistika da na kontinentu postoji 12 zemalja u kojima je udio pismenog odraslog stanovništva ispod 50 % te 20 zemalja u kojima manje od 65 % stanovnika ima pristup pitkoj vodi (AFDB, 2020.a). Afričke zemlje razlikuju se i u veličini i razvijenosti institucionalnih kapaciteta te mnoge nemaju dovoljno sredstava kako bi pratile, planirale, koordinirale i implementirale sve procese regionalne integracije i makroekonomske konvergencije. Dodatan problem koji različiti stupanj razvijenosti donosi za zemlje

Tablica 2. Članstva afričkih zemalja u regionalnim ekonomskim integracijama

REGIJA AFRIKE	AMU	CEN-SAD	COMESA	EAC	ECCAS	ECOWAS	IGAD	SADC
SJEVERNA								
Alžir								
Egipat								
Libija								
Maroko								
Mauritanija								
Sudan								
Tunis								
ZAPADNA								
Benin								
Burkina Faso								
Zelenortska Republika								
Obala Bjelokosti								
Gambija								
Gana								
Gvineja								
Gvineja Bisau								
Liberija								
Mali								
Niger								
Nigerija								
Senegal								
Sierra Leone								
Togo								
SREDIŠNJA								
Kamerun								
Srednjoafrička Republika								
Kongo								
Gabon								
Ekvatorska Gvineja								
Čad								
DR Kongo								
Sv. Toma i Princip								
ISTOČNA								
Burundi								
Komori								
Kenija								
Mauricijus								
Ruanda								
Uganda								
Tanzanija								
Džibuti								
Etiopija								
Sejšeli								
Somalija								
Južni Sudan								
JUŽNA								
Angola								
Bocvana								
Lesoto								
Madagaskar								
Malavi								
Mozambik								
Namibija								
Južnoafrička Republika								
Eswatini (Svazi)								
Zambija								
Zimbabve								

Izvor: UNCTAD (2019).

članice regionalnih integracija je neravnomjerna raspodjela koristi istih. Pretpostavlja se da će koristi od stvaranja Afričkog kontinentalnog područja slobodne trgovine biti veće za zemlje čija su gospodarstva diversificirana i otvoreniya (IMF, 2021.). U tom kontekstu, važno je pripremiti različite programe i strategije koji će ranjivijim zemljama pomoći zaštititi gospodarstva od potencijalnih negativnih učinaka nakon što kontinentalno područje slobodne trgovine da prve rezultate (Gammadige, 2021.: 22.).

3.3. Infrastrukturna nerazvijenost Afrike

Smatra se da je adekvatna infrastruktura jedan od najvažnijih faktora ekonomskog rasta i održivog razvoja. Upravo je nerazvijenost infrastrukture u Africi jedan od ključnih uzroka niske intraregionalne trgovine te kočnica njenog razvitka (UNECA, 2019.b). Infrastrukturni deficit u Africi postoji u područjima transporta, telekomunikacija, vodovoda, energije te financija. Prema procjenama Afričke banke za razvoj, Afrika godišnje bilježi 2 % gubitka u ukupnom BDP-u kao posljedicu nedostatne i nerazvijene infrastrukture (ICTSD, 2016.). Loša cestovna, željeznička i lučka infrastruktura povećava troškove poslovanja, vrijeme tranzita te rezultira trganjem ili prosipanjem robe što direktno utječe na obeshrabrivanje intraregionalne trgovine. Gustoća cestovne mreže u Africi je četiri puta niža od svjetskog prosjeka te je tek 25 % cesta asfaltirano (UNECA, 2019.a). Druga važna prepreka proizvodnji, trgovini i investicijama u Africi je nerazvijenost energetske infrastrukture. Diljem Afrike 590 milijuna ljudi nema pristup električnoj energiji, a ondje gdje pristup postoji kvaliteta infrastrukture je često loša i nepouzdana te nerijetko dolazi do prekida energije (ECA 2020. prema UNECA 2020.: 38). Prema anketi Svjetske banke provedenoj među afričkim poduzećima (World Bank Economic Survey, 2019. prema UNECA 2020.: 25.), nerazvijena električna mreža najveća je prepreka poslovanju u Africi. Unatoč tome, cijene električne energije za industrijsku proizvodnju u Africi četiri puta su više nego u ostatku svijeta što povećava troškove proizvodnje i preusmjerava fokus na bavljenje aktivnostima koje ne zahtijevaju velike količine energije (AFDB 2019. prema UNECA, 2020.: 38). U periodu između 2010. i 2015. godine 66 % afričke infrastrukture bilo je koncentrirano u tri zemlje –

Alžiru, Egiptu i Južnoj Africi (UNECA, 2019.b). Slična je situacija i s vodovodnom mrežom gdje 300 milijuna stanovnika Afrike nema pristup pitkoj vodi. Telekomunikacijska i informacijska infrastruktura danas je ključan pokretač ekonomskog napretka i u Africi je na području mobilne telefonije zabilježen određen rast. Ipak, procjenjuje se da 75 % populacije Afrike još nema pristup internetu (ICA n.d.a. prema UNECA, 2020.: 40). Analizirajući afričku infrastrukturu jasno je da je ista kočnica rastu trgovine, industrije i razvoja te da zahtijeva ogromna kapitalna ulaganja.

4. Zaključak

Iako je na području regionalne ekonomske integracije u Africi postignut veliki napredak, postoji mnoštvo izazova kako na razini regionalnih ekonomskih integracija, tako i na kontinentalnoj razini. Najznačajniji napredak u integraciji kontinenta predstavlja stvaranje Afričkog kontinentalnog područja slobodne trgovine od kojeg se očekuju veliki rezultati na području rasta intraregionalne trgovine, smanjenja siromaštva i jačanja ekonomske povezanosti afričkih zemalja. Iako su sve afričke regionalne ekonomske integracije prihvatile stvaranje Afričke monetarne unije kao krajnji cilj afričkog integriranja, njihovo integriranje i makroekonomska konvergencija ne odvijaju se jednakom brzinom. Najznačajniji izazovi koji stoje na putu stvaranja Afričke monetarne unije su sljedeći: niska stopa intraregionalne trgovine, plitka i neintegrirana financijska tržišta, višestruka članstva zemalja u regionalnim ekonomskim integracijama, velika heterogenost afričkih država te nerazvijena prometna, energetska i telekomunikacijska infrastruktura. Poseban problem afričkog kontinenta predstavlja i visoka stopa siromaštva uz nerazvijenost obrazovnog i zdravstvenog sustava. Nadilaženje navedenih izazova zahtijeva visok stupanj koordinacije i harmonizacije politika između regionalnih ekonomskih integracija, suradnju i komunikaciju između regionalnih ekonomskih integracija i kontinentalnih tijela poput Komisije Afričke unije i Afričke banke za razvoj, snažnu političku volju državnih vođa i na posljertku visoka kapitalna ulaganja. Promatrajući ispunjavanje primarnih kriterija konvergencije propisanih Afričkim programom monetarne kooperacije vidljivo je

da kriterije ispunjava u prosjeku 70 % afričkih zemalja, no potrebno je uzeti u obzir činjenicu da su granične vrijednosti kriterija određene prema prosječnim razinama ekonomskih pokazatelja afričkih zemalja prethodnih godina te stoga nisu pretjerano ambiciozne. Iako se ekonomsko integriranje u Africi odvija sporo i nije izgledno

da će se formiranje Afričke monetarne unije ostvariti u roku predviđenom Sporazumom u Abuji, napredak prema ispunjavanju uvjeta za monetarno integriranje je konstantan i ono ostaje ultimativni cilj Afričke unije.

Kordić, G., Bilas, V., Obad, M.

Formiranje Afričke monetarne unije: kriteriji konvergencije i daljnji izazovi

Literatura

AACB (2013). Joint AUC-AACB Strategy on the Establishment of the African Central Bank (ACB). Dostupno na: https://aacb.org/sites/default/files/THE_JOINT_AUC_AACB_STRATEGY_ON_THE_ESTABLISHMENT_OF_THE_ACB_ENGLISH_June%2022%202013_final%5B1%5D.pdf (10.06.2021.).

AACB (2020). Table of AMCP convergence criteria 2015-2020. Dostupno na: <https://aacb.org/en/book/export/html/512> (10.06.2021.).

AFDB (2019). The AfDB Statistics Pocketbook 2019. Dostupno na: <https://www.afdb.org/en/documents/document/the-afdb-statistics-pocketbook-2019-109566> (10.06.2021.).

AFDB (2020a). African Statistical Yearbook 2020. Dostupno na: <https://www.afdb.org/en/documents/african-statistical-yearbook-2020> (10.06.2021.).

AFDB (2020b). Comparing the real size and purchasing power of African economies Dostupno na: <https://www.afdb.org/en/documents/icp-africa-2017-highlights-comparing-real-size-and-purchasing-power-african-economies> (10.06.2021.).

AFDB (2021). African Economic Outlook 2021. Dostupno na: <https://www.afdb.org/en/documents/african-economic-outlook-2021> (10.06.2021.).

AU (2009). Minimum Integration Programme. Dostupno na: <https://au.int/en/ea/ric/mip> (10.06.2021.).

AU (2020). Comments of Regional Economic Communities (RECS) on the Timelines for the Establishment of the African Central Bank (ACB) and AMCP Macroeconomic Convergence Criteria. Dostupno na: www.tralac.org/documents/resources/african-union/3142-comments-of-recs-timelines-for-the-establishment-of-the-african-central-bank-and-amcp-macroeconomic-convergence-criteria-report-january-2020/file.html (10.06.2021.).

De Grauwe, P. (2016). *Economics of Monetary Union* (11th Edition). Oxford: Oxford University Press.

Debrun, X., Masson, P.R., & Pattillo, C. (2011). Should African Monetary Unions be Expanded? An Empirical Investigation of the Scope for Monetary Integration in Sub-Saharan Africa. *Journal of African Economies*, 20 (2011), 104-144. <https://doi.org/10.1093/jae/ejr005>

Draper, P., Halleeson, D., & Alves, P. (2007). SACU, Regional Integration and the Overlap Issue in Southern Africa: From Spaghetti to Cannelloni? Dostupno na: <https://saiia.org.za/wp-content/uploads/2008/11/SAILA-2007-Trade-Report-No-15.pdf> (15.10.2021.).

Enoch, C., & Krueger, R. (2010). Currency unions: key variables, definitions, measurement, and statistical improvement. Dostupno na: <https://www.bis.org/ifc/publ/ifcb32j.pdf> (10.06.2021.).

Faulenđ, M., Lončarek, D., Curavić, I., & Šabić, A. (2005). Kriteriji Europske unije s posebnim naglaskom na ekonomske kriterije konvergencije – Gdje je Hrvatska? Dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121261/p-019.pdf/0f164688-47f7-4951-816d-c227238207a0> (10.06.2021.).

Franc, S., & Kušcer, M. (2016). Značajke i očekivani efekti Transatlantskog sporazuma o trgovini i investicijama. *Notitia – časopis za održivi razvoj*, 2(2), 63-75.

Gammadigbe, V. (2021). Is Regional Trade Integration a Growth and Convergence Engine in Africa? Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2021/01/29/Is-Regional-Trade-Integration-a-Growth-and-Convergence-Engine-in-Africa-50040> (10.06.2021.).

Gumede, V. (2020). Examining the African Continental Free Trade Area in the Context of a Political Federation for Africa – Towards a United African States. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/profile/Vusi-Gumede/publication> (10.06.2021.).

ICTSD (2016). African integration – Facing up to Emerging Challenges. Dostupno na: <https://www.tralac.org/news/article/11045-african-integration-facing-up-to-emerging-challenges.html> (10.06.2021.).

IMF (2000). Debt and Reserve related Indicators of External Vulnerability. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/np/pdr/debtres/index.htm> (10.06.2021.).

IMF (2021). Regional economic outlook: Sub-Saharan Africa. Dostupno na: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2020/10/22/regional-economic-outlook-sub-saharan-africa> (10.06.2021.).

Masson, P.R., & Pattillo, C. (2005). *The Monetary Geography of Africa* (1st Edition). Washington: Brookings Institution Press.

Muza, O. (2010). *Real and nominal convergence for Africa's common currency: Getting the basics right* u Proceedings of the First Congress of African Economists „Towards a Single African Currency“, 2, 20-32. Dostupno na: https://au.int/sites/default/files/documents/31782-doc-congress_article_volume_2.pdf (10.06.2021.).

Nguyen, A., Dridi, J., Unsal, F., & Williams, O. (2015). On the Drivers of Inflation in Sub-Saharan Africa. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15189.pdf> (10.06.2021.).

OUA (1991). Treaty Establishing the African Economic Community. Dostupno na: <https://au.int/en/treaties/treaty-establishing-african-economic-community> (10.06.2021.).

Tapsoba, S. J. A., Sembene, D., Gammadigbe, V., & Issifou, I. (2019). Fiscal Convergence in Africa. *Journal of Economic Integration*, 34(2), 214-235. <https://doi.org/10.11130/jei.2019.34.2.214>

UNCTAD (2019). Economic Development in Africa Report 2019: Made in Africa – Rules of Origin for Enhanced Intra-African Trade. Dostupno na: https://unctad.org/system/files/official-document/aldfafrica2019_en.pdf (10.06.2021.).

UNECA (2019a). Assessing the status of regional integration in Africa. Dostupno na: <https://repository.uneca.org/handle/10855/41738> (10.06.2021.).

UNECA (2019b). Next steps for the African Continental Free Trade Area. Dostupno na: <https://repository.uneca.org/handle/10855/42218> (10.06.2021.).

UNECA (2020). Economic Report on Africa 2020. Dostupno na: <https://repository.uneca.org/bitstream/handle/10855/43834> (10.06.2021.).

Vickers, B. (2017). *A Handbook on Regional Integration in Africa* (1st Edition). London: Commonwealth Secretariat.

Zhang, J. (2012). Supporting macroeconomic convergence in African RECs. Dostupno na: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Regional_Integration_Policy_Papers_Supporting_Macroeconomic_Convergence_in_African_RECs.PDF (10.06.2021.).

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).